

- 21st century). / *Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko*. № 29. P. 186–192. [in Ukrainian].
8. Matsumoto L. (2002) A Brief History – The Education Reform Movement in Alberta. The Alberta Teachers' Association. URL: <https://www.teachers.ab.ca/News%20Room/ata%20magazine/Volume%2083/Number%201/Articles/Pages/A%20Brief%20History%20The%20Education%20Reform%20Movement%20in%20Alberta.aspx>.
 9. McEwen N. (1995). Educational Accountability in Alberta. *Canadian Journal of Education*. Vol. 20, № 1. Accountability in Education in Canada. P. 27–44. Published By: Canadian Society for the Study of Education. URL: <https://doi.org/10.2307/1495050>
 10. National Center on Education and the Economy. (2020). Canada: Governance and Accountability. Center on International Education Benchmarking. URL: <https://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/canada-overview/canada-system-and-school-organization/>
 11. Nikiforuk A. (1993). *School's Out: The Catastrophe in Public Education and What We Can Do About It*. Toronto, Ont.: McFarlane Walter & Ross.
 12. Peters F., Leslie P. (2015). Education Policy. *The Canadian Encyclopedia*. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/education-policy>
 13. Prokopenko L.L. (2009). Derzhavna osvityna polityka: istoryko-teoretychnyj aspekt. [State educational policy: historical and theoretical aspect]. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Prokopenko.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Prokopenko.pdf) [in Ukrainian].
 14. Report of Canada. (2001). *The Development of Education in Canada*. Council of Ministers of Education, Canada. Canadian Commission for UNESCO. URL: <http://www.cmec.ca/publications/lists/publications/attachments/34/ice46dev-ca.en.pdf>
 15. Statistics Canada. (2014). Part-time university enrolment, by sex, Canada, 1962 to 1975. Section W: Education. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/11-516-x/sectionw/4147445-eng.htm>
 16. Taylor A. (2001). *The Politics of Educational Reform in Alberta*. Toronto, Ont.: University of Toronto Press, Ontario.
 17. Trevor H., Kachur J. (1999). *Contested Classrooms: Education, Globalization, and Democracy in Alberta*. Edmonton, Alta.: University of Alberta Press, Alberta.
 18. UNESCO. (2016). *Teacher policies: Preparation, Recruitment and Retention of Quality Teachers/Educators*.
 19. Worsnop C. (1994). *Screening Images: Ideas for Media Education*. Mississauga.

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.7.2.6>

METODYCZNY SYSTEM KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO UCZNIÓW Z ZABURZENIAMI UKŁADU MIĘŚNIOWO-SZKIELETOWEGO I INTELIGENCJI

Olena Chebotarova

*kandydat nauk pedagogicznych, starszy pracownik naukowy,
Kierownik Działu Edukacji Dzieci z Niepełnosprawnością Intelektualną
Instytutu Pedagogiki Specjalnej i Psychologii imienia Mykoły Jarmaczynki
Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-4560-3708*

Adnotacja. W artykule przedstawiono główne wyniki badań eksperymentalnych dotyczących opracowania i wdrożenia w praktyce metodycznego systemu kształcenia zawodowego uczniów z kompleksowymi niepełnosprawnościami, które łączą zaburzenia rozwoju motorycznego i intelektualnego. Autor przedstawia treść pedagogiczną metodycznego systemu kształcenia zawodowego, składniki i mechanizmy jego zapewnienia, scharakteryzowano etapy przygotowania do pracy, wskaźniki wydajności w każdym z nich. Koncentruje się na kształtowaniu kompetencji zawodowych uczniów jako zintegrowanego wskaźnika, który odzwierciedla ich zdolność do korzystania z wiedzy merytorycznej i praktycznej, umiejętności pracy, zdolności w praktycznej aktywności życiowej. Przedstawiono składniki kompetencji zawodowych uczniów z kompleksowymi zaburzeniami rozwojowymi, dane o ich kształtowaniu według wybranych wskaźników na głównych etapach kształcenia zawodowego w szkole. Scharakteryzowano komponent technologiczny systemu metodycznego – pedagogiczną technologię kształcenia zawodowego uczniów, która zapewnia optymalną dynamikę rozwoju ich aktywności zawodowej w systemie nauczania szkolnego.

Słowa kluczowe: kształcenie zawodowe, system metodyczny, kompetencje pracownicze, zaburzenia układu mięśniowo-szkieletowego i inteligencji, kompleksowe zaburzenia rozwojowe.

METHODICAL SYSTEM OF LABOR TRAINING FOR PUPILS WITH MUSCULOSKELETAL AND INTELLECTUAL DISABILITIES

Olena Chebotarova

*Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Department of Education of Children with Intellectual Disabilities
Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-4560-3708
e-mail: olena.chebotareva@gmail.com*

Abstract. The article presents the main results of an experimental study on the development and implementation of a methodological system of labor training of students with complex disorders, which combine motor and intellectual disorders. The author presents the pedagogical content of the methodical system of labor training, components and mechanisms of its provision, describes the stages of labor training, performance indicators for each of them. Emphasis on the formation of work competence in students as an integrated indicator that reflects their ability to use subject-practical knowledge, skills, and abilities in practical life was placed.

The components of labor competence of students with complex developmental disorders, data on their formation in students according to selected indicators at the main stages of labor education at school are presented. The technological component of the methodical system is described. It consists of pedagogical technology of labor training of students, which provides the optimal dynamics of development of their labor activity in the school system.

Key words: labor training, methodical system, labor competence, disorders of the musculoskeletal and intellectual system, complex developmental disorders.

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ Й ІНТЕЛЕКТУ

Олена Чеботарьова

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії
педагогічних наук України (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-4560-3708
e-mail: olena.chebotareva@gmail.com*

Анотація. У статті представлено основні результати експериментального дослідження щодо розроблення й упровадження в практику методичної системи трудового навчання учнів з комплексними порушеннями, у яких поєднуються рухові та інтелектуальні порушення розвитку. Автором презентовано педагогічний зміст методичної системи трудового навчання, складники й механізми її забезпечення, охарактеризовано етапи трудової підготовки, показники успішності на кожному з них. Акцентується увага на сформованості трудової компетентності в учнів як на інтегрованому показнику, який відображає їхню здатність використовувати предметно-практичні знання, трудові вміння, навички в практичній життєдіяльності. Представлено компоненти трудової компетентності учнів із комплексними порушеннями розвитку, дані щодо їх сформованості за обраними показниками на основних етапах трудового навчання в школі. Охарактеризовано технологічний складник методичної системи – педагогічну технологію трудового навчання учнів, яка забезпечує оптимальну динаміку розвитку їхньої трудової діяльності в системі шкільного навчання.

Ключові слова: трудове навчання, методична система, трудова компетентність, порушення опорно-рухового апарату й інтелекту, комплексне порушення розвитку.

Вступ. Сучасні стратегії реформування освіти в Україні в контексті запровадження концепції Нової української школи (Концепція НУШ, 2016), провідної позиції компетентнісного підходу, окресленого в Законі України «Про освіту» (Закон «Про освіту», 2019), Державних освітніх стандартах, Типових освітніх програмах навчання школярів, висувають відповідні вимоги до процесу шкільного навчання дітей з особливими освітніми потребами з позицій оновлення його змісту, форм і методів реалізації (І. Бех, В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Максименко, Л. Прохоренко, Т. Сак, В. Синьов, М. Супрун, В. Тарасун, О. Хохліна, М. Шеремет та ін.).

Дослідження тенденцій розвитку освіти у світі засвідчують широкомасштабне впровадження в педагогічну практику різних зарубіжних країн компетентнісно-орієнтованої освіти, яка сприяє становленню учнів, розвитку їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей і наскрізних умінь, відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб (Засенко, Прохоренко, 2019: 48).

Одним із важливих напрямів сучасної освіти є вдосконалення системи трудового навчання дітей із комплексними порушеннями розвитку в умовах освітніх трансформацій. Питанням навчання та розвитку дітей означеної категорії присвячено дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (Н. Бабич, Т. Башилова, М. Блюміна, Г. Бертинь, Л. Вавіна, К. Глушенко, Н. Гладких, Л. Головчиць, М. Жигорєва, А. Лапін, І. Левченко, В. Лубовський, О. Мастюкова, Н. Малюхова, А. Мещеряков, М. Певзнер, Т. Розанова, І. Соколянський, В. Чулков, Я. ван Дайк, W. Dykciak, M. Zaorska, F. Hill, D. Fischer, H. Barth, G. Sondersorge та ін.).

Усі автори наголошують на важливості забезпечення доступності якісної освіти таким дітям на всіх рівнях, гуманізації відношень в освітньому просторі й необхідності розробки підходів освітньої та корекційно-розвивальної допомоги й підтримки дітям із комплексними порушеннями розвитку.

Системний теоретико-методичний аналіз проблеми трудової підготовки учнів з порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту в спеціальній психолого-педагогічній літературі, вивчення теорії та практики трудового навчання дітей із комплексними порушеннями розвитку в закладах освіти засвідчив достатній ступінь усвідомлення важливості й значущості забезпечення ефективної трудової підготовки учнів із комплексними порушеннями (набуття ними трудового та соціально-побутового досвіду, необхідності повноцінного включення в життя суспільства); необхідність подолання труднощів, яких вони при цьому зазнають; основних напрямів їхнього трудового навчання; впливу певних факторів на цей процес; забезпечення цілісної системи їхнього трудового навчання з урахуванням трансформаційних змін в освіті.

Теоретичний аналіз літератури продемонстрував особливу значущість зазначеної проблеми для спеціальної загальноосвітньої школи, яка є головним інститутом соціалізації та трудової підготовки учнів. Утім практична робота щодо трудового навчання дітей із комплексними порушеннями розвитку в спеціальній школі ще не набула послідовного систематичного й цілісного характеру. Педагоги не надають пріоритетності питанню формуванню трудової компетентності своїх вихованців, недостатньо розуміють суть та особливості її здійснення на кожному етапі трудового навчання, не обізнані з предметом впливу й ефектами результативності на різних вікових етапах психічного розвитку дитини, що суттєво обмежує перелік і зміст їх освітніх впливів. Вивчення практичного досвіду засвідчує, що лише незначна частина педагогів проводить поодинокі заходи із цієї роботи. Такий стан розробленості проблеми зумовлює недостатню її результативність. Отже, пошук адекватних педагогічних засобів реалізації трудової підготовки, учнів потребує вивчення її особливостей на кожному етапі навчання.

На основі вивчення наукової літератури й аналізу практичного досвіду встановлено, що в теорії та практиці спеціальної педагогіки проблема системного педагогічного забезпечення трудового навчання школярів залишається недостатньо розробленою. Забезпечення методичної системи трудового навчання учнів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту в спеціальному навчальному закладі з урахуванням її сутності, показників прояву й корекційно-розвивальних ефектів на кожному етапі навчання ще не було предметом вивчення. Не підлягало вивченню й питання добору відповідних педагогічних засобів впливу.

Запровадження у виробництво нової техніки й технологій, розвиток нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, використання інформаційно-комунікаційних технологій зумовлюють підвищення рівня технологічної підготовки учнів з особливими освітніми потребами, в тому числі з порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту. Усе це вимагає обґрунтування теоретико-методичних засад методичної системи трудового навчання в спеціальних закладах освіти, у межах якої реалізуватиметься цілісна педагогічна технологія трудового навчання, яка охоплюватиме різні ланки шкільної освіти: початкову, основну та старшу школу, і в якій закладається базис для подальшого професійно-трудоного навчання учнів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту (Чеботарьова, 2017: 58). Розроблення методичної системи сприятиме здобуттю визначеного освітнього рівня шляхом спеціально організованого трудового навчання в комплексі з корекційно-розвивальною роботою, завдяки якій закладаються основи їхньої соціальної самостійності (В. Бажмін, О. Гусейнова, М. Іпполітова, Е. Калижнюк, І. Левченко І. Мамайчук, О. Мастюкова, О. Приходько, К. Семенова Л. Шипіцина та ін.).

Основна частина. Вирішення вказаних проблем можливе шляхом розроблення теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної методичної системи трудового навчання учнів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту в умовах спеціальних закладів освіти, що було метою дослідження.

Завдання дослідження полягали в здійсненні системного теоретико-методичного аналізу наукової літератури з проблеми дослідження; обґрунтуванні концептуальних підходів теорії і практики навчання дітей із комплексними порушеннями розвитку, розробленні моделі методичної системи трудового навчання школярів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелектуального розвитку в спеціальному закладі загальної середньої освіти; дослідженні стану сформованості трудової компетентності учнів, розробленні й апробації цілісної педагогічної технології трудового навчання школярів як важливого технологічного забезпечення реалізації методичної системи.

У ході дослідження використано теоретичні (аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; систематизація й узагальнення теоретичних підходів до розв'язання проблеми методичного забезпечення трудового навчання учнів, теоретичне моделювання для створення методичної системи забезпечення трудового навчання учнів на різних етапах навчання); емпіричні – спостереження, бесіда, метод експертної оцінки, анкетування, інтерв'ювання, тестування, аналіз продуктів діяльності, які використано з метою вивчення особливостей процесу трудового навчання учнів; вивчення шкільної документації та узагальнення педагогічного досвіду щодо стану забезпечення трудової підготовки учнів

у спеціальній загальноосвітній школі, констатувальний і формувальний експеримент; статистичні методи для оброблення даних педагогічної експертизи та перевірки об'єктивності й валідності здобутих результатів педагогічного експерименту.

У результаті проведеного експериментального дослідження обґрунтовано методологічні основи методичної системи трудового навчання учнів із комплексними порушеннями розвитку в спеціальному освітньому просторі, визначено критерії та показники оцінювання сформованості в учнів трудової компетентності.

Методична система трудового навчання учнів із комплексними порушеннями розвитку в спеціальному освітньому просторі – відкрите, цілісне, кероване, багатокомпонентне утворення, яке комплексно віддзеркалює навчальний процес і функціонує в узгодженому поєднанні його елементів. Структуру методичної системи представлено цільовим, методологічним, змістово-процесуальним і результативно-оцінювальним блоками, кожен із яких містить відповідні взаємопов'язані елементи.

Цільовий блок експериментальної системи ґрунтується на основних тенденціях розвитку загальної та технологічної освіти й передбачає визначення мети – формування основ трудової компетентності учнів; завдань комплексного формування складників технологічної освіти учнів з комплексними порушеннями (далі – КП).

Методологічний блок системи представлено такими рівнями: *філософським* (положенням філософії освіти про визначальну роль трудової діяльності в розвитку суспільства й особистості, згідно з яким сучасну людину варто розглядати активним суб'єктом перетворювальної діяльності, про єдність теорії й практики, про визначальну роль практики в процесі пізнання; ученням про діалектичну єдність і закономірності зв'язку процесів навчання, виховання й розвитку з основними елементами соціального життя; гуманістичною спрямованістю сучасної освіти, її зорієнтованістю на гармонійний розвиток особистості; компетентнісним, особистісно орієнтованим підходами); *загальнопедагогічним* (гуманістичними, особистісно орієнтованими та розвивальними концепціями, системою педагогічних принципів); *дидактико-методичним* (діяльнісним, компетентнісним і структурно-функціональним підходами, ідеями та принципами дидактики й методики трудового навчання); *корекційно-розвивальним*, підґрунтям якого є наукові теорії та документи, що регламентують створення корекційно-розвивального методичного ресурсу спеціальної технологічної освіти.

Окреслено теоретичні основи моделювання *змістово-процесуального блоку* системи: змісту й процесу спеціального навчання та їх представлення в програмно-методичному забезпеченні. Зокрема, *змістовий компонент* є основним утворенням, що зумовлює зміст технологічної освіти й трудової діяльності школярів, використання спеціального навчально-методичного забезпечення, сутність і структуру трудового навчання на всіх етапах трудової підготовки. Доведено, що зміст навчання має бути багатокомпонентним, варіативним, компетентнісно орієнтованим, виконувати не лише навчальні, а й корекційно-розвивальні функції (Бондар, 2010: 21). Зміст трудового навчання реалізується в процесі трудової підготовки учнів на різних етапах шкільного навчання на основі програмно-методичного забезпечення: навчальних програм, підручників, посібників, методичних рекомендацій для педагогів і батьків щодо оптимізації трудового процесу в освітньому просторі.

Технологічний компонент розглянуто як компонент практичної реалізації змісту технологічної освіти завдяки системі методів і прийомів навчальної взаємодії вчителя й учнів, а також через реалізацію цілісної педагогічної технології трудового навчання учнів із комплексними порушеннями розвитку.

У процесі моделювання *результативно-оцінювального компонента* експериментальної системи враховано контекст спеціального загальноосвітнього навчального закладу, тому вибір способів і засобів оцінювання трудового навчання школяра передбачає застосування реальних можливостей гуманної й психологічно комфортної діагностики, що відбувається в умовах природного перебігу навчального процесу.

Для виявлення основних діагностичних параметрів сформованості трудової компетентності учнів із КП використано розроблену нами структуру, складниками якої є когнітивний, операційно-діяльнісний та емоційно-ціннісний компоненти. Ці структурні одиниці й обґрунтована мета – формування основ трудової компетентності школяра – дали змогу підібрати до кожного зі структурних складників один узагальнювальний критерій для досить повного уявлення про сформованість кожного компонента.

Когнітивний компонент трудової компетентності дає змогу оцінити рівень сформованості предметних технологічних знань. Операційно-діяльнісний компонент дає змогу виявити рівень сформованості предметних технологічних умінь і навичок. Емоційно-ціннісний допомагає розкрити досягнутий рівень особистісних досягнень, що склалися в систему цінностей та особистих якостей учнів. У дослідженні визначено також рівні сформованості трудової компетентності школяра: низький, середній, достатній.

Результати констатувального етапу дослідження показали переважно низькі рівні сформованості трудової компетентності в учнів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту на завершенні кожного етапу трудового навчання в спеціальному закладі освіти. Так, у незначній кількості дітей визначено I рівень (достатній) сформованості показників трудової компетентності. У більшості учнів на завершенні етапів трудового навчання показники знаходяться на низькому рівні. Найбільшу кількість дітей віднесено до III рівня за сформованістю основних компонентів. В означених дітей виявлено значні відставання у формуванні трудових дій та операцій, вони повільно засвоюють етапність виготовлення виробів, не розуміють послідовність їх виконання, що зумовлено не тільки тяжкістю ураження інтелектуальної та опорно-рухової сфери, а й відсутністю ефективної корекційно-розвивальної та методичної роботи в початковій ланці школи.

Отримані результати дають змогу більш конкретно охарактеризувати особливості трудової компетентності учнів, їхні можливості й певні закономірності розвитку. Зокрема, рівні розвитку за вищевказаними

показниками виявляються в більшості випадків закономірними. В учнів виявляється III (низький) рівень пізнавального компонента трудової компетентності, це позначається й на виконанні трудових дій і техніко-технологічних операцій, а також на рівні емоційно-ціннісного розвитку. Це говорить про те, що не всі психофізичні можливості дитини реалізовано й має місце значний потенціал розвитку. Отже, отримані нами результати виявили низький рівень сформованості трудової компетентності учнів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту. Школярі мають складні поєднання різних порушень рухової, пізнавальної, мовленнєвої сфер, що зумовлює особливості їхньої трудової діяльності. Виявлені особливості допомагають вибору стратегії трудового навчання та корекційно-реабілітаційної діяльності вчителя для конкретної дитини, кола тих чи інших адекватних засобів психолого-педагогічної та лікувально-профілактичної допомоги.

Технологічним забезпеченням методичної системи трудового навчання учні з порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту є педагогічна технологія, яка передбачає певну структуру та складається з таких компонентів: інтегративної моделі трудового навчання школярів із комплексними порушеннями розвитку, алгоритму формування трудових навичок і вмінь у школярів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту; програмно-методичного забезпечення трудового навчання, методичних рекомендацій для педагогів і батьків щодо підвищення ефективності формування трудової діяльності учнів.

Розроблена педагогічна технологія передбачає забезпечення ефективного формування трудової компетентності школярів з порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту на основі врахування індивідуальних психофізичних можливостей учнів і забезпечує динаміку розвитку трудової діяльності (Чеботарьова, 2017: 145).

У процесі реалізації змісту навчання передбачається варіативність його використання на основі можливості перерозподілу навчального матеріалу відповідно потреб, нахилів і психофізичних можливостей молодших школярів і впровадження інтегрованих варіативних модулів, що забезпечує розвиток творчості, самостійності, стимулює мотивацію до трудової діяльності (Хохліна, 2000: 46). Дотримання алгоритму етапного формування трудових дій та операцій як основи розвитку техніко-операційних умінь і навичок розглядається з погляду врахування психофізичних функціональних можливостей дітей із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту. Виконання алгоритму формування трудових умінь є важливою умовою досягнення кінцевих результатів праці, удосконалення процесів життєзабезпечення школярів.

Педагогічна технологія трудового навчання розроблена на основі важливих принципів навчання учнів із комплексними порушеннями розвитку:

- пріоритетного розвитку особистості;
- комплексного розвивального впливу;
- індивідуального та диференційованого підходу;
- діяльного підходу;
- систематичності, послідовності й наступності;
- доступності й наочності;
- варіативності;
- корекційно-реабілітаційної спрямованості.

Розроблена педагогічна технологія містить певну етапність формування трудової діяльності (пропедевтичний (1–4 кл.), основний (5–8 кл.), заключний (9–10 кл.)), де учні опановують усі необхідні теоретичні знання, практичні вміння та навички щодо обробки різних видів матеріалів, сучасних технік декоративно-ужиткового мистецтва тощо. При вивченні навчально-практичного матеріалу учні засвоюють послідовність виконання трудових дій та операцій, виготовляють вироби, дотримуючись певних технологічних інструкцій.

У межах цієї технології використовуються корекційно-розвивальні модульні програми з трудового навчання, такі як «Азбука творчості», «Арт-корекція», «Квітковий калейдоскоп», «Арт-корекція засобами нетрадиційних видів занять», які сприяли активізації художньо-трудова діяльності, психомоторному, пізнавальному, мовленнєвому, естетичному розвитку; розвитку компенсаторних можливостей школярів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту.

Особлива увага зверталася на формування в учнів із комплексними порушеннями розвитку ціннісно-мотиваційного компонента трудової діяльності, зокрема ціннісних позицій, поглядів, переконань, мотивів, опанування способів діяльності, вироблення адекватної моделі поведінки, що забезпечується в процесі трудового навчання. Трудова діяльність повинна сприяти розвитку мотиваційної сфери та самосвідомості, на основі яких у школярів посилюється ціннісне ставлення до праці, формуються уявлення про різноманітні професії, роль праці в житті людей, відбувається усвідомлення свого соціального Я та формування внутрішньої позиції.

Висновки. Отже, на основі проведеного експериментального дослідження доведено доцільність побудови методичної системи за структурно-функціональною ознакою, що передбачало узгоджене поєднання основних компонентів: цільового, методологічного, змістово-процесуального, результативно-оцінювального. Установлено, що ефективність і повнота реалізації методичної системи трудового навчання учнів залежить від врахування педагогічних основ її забезпечення: змісту етапів трудового навчання, предмета розвивального впливу; добору адекватних зазначеному трудовому процесові педагогічних засобів, організаційних форм. З'ясовано, що зміст технологічної освіти молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту є системоутворювальним компонентом методичної системи, педагогічно адаптованою для учнів системою технологічних знань, умінь, навичок і способів трудової діяльності, спрямованою

на формування трудової компетентності особистості. Важливими позиціями реалізації змісту в методичній системі є навчальні програми, підручники, посібники, а також спеціально організований навчальний процес, де зміст програмно-методичного забезпечення реалізовано відповідно до конкретики шкільного життя. Експериментально доведено ефективність технологічного складника методичної системи – реалізації педагогічної технології трудового навчання учнів, яка охоплює основні періоди трудової підготовки. Дослідженням підтверджено, що оптимізацію трудового навчання учнів із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту доцільно здійснювати за такими напрямками: підвищення ефективності пропедевтичного етапу трудового навчання в початкових класах; посилення процесу загальної трудової підготовки в учнів основної школи, розширення профорієнтаційних знань у процесі професійної підготовки учнів старших класів.

Перспективи наступних досліджень полягають у вивченні питань подальшої професійно-трудової адаптації випускників із порушеннями опорно-рухового апарату й інтелекту після закінчення ними спеціального навчального закладу, розробленні нових концептуальних положень щодо оптимізації підготовки осіб цієї категорії до самостійного життя в сучасному суспільстві з урахуванням перспектив соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Бондар В.І. Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів : навчальний посібник. Київ : МП Леся, 2010. 168 с.
2. Закон України про освіту. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Засенко В.В., Прохоренко Л.І. Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Народна освіта*. 2019. № 3–4. С. 48–52.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed>.
5. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку : монографія. Київ : Пед. думка, 2000. 288 с.
6. Чеботарьова О.В. Реалізація педагогічної технології трудового навчання школярів із порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. Вип. ІХ. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори 2006, 2017. Том 2. С. 145–149.
7. Чеботарьова О.В. Сучасні підходи до трудового навчання учнів з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 4 (84). С. 56–64.

References:

1. Bondar, V.I. (2010). Osoblyvosti formuvannya trudovoi kompetentnosti rozumovo vidstalykh uchniv [Features of the formation of labor competence of mentally retarded students]: navchalnyi posibnyk. K.: «MP Lesia», 168 s. [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy pro osvitu [Law of Ukraine on Education]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Zasenka, V.V., Prokhorenko, L.I. (2019). Osvita «osoblyvykh» ditei: stratehiia rozvytku [Education of «special children»: development strategy]. *Narodna osvita*. 3–4. pp. 48–52 [in Ukrainian].
4. Kontseptsiia «Nova ukrainska shkola» (2016). Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed>.
5. Khokhlina, O.P. (2000). Psykholoho-pedahohichni osnovy korektsiinoi spriamovanosti trudovoho navchannia uchniv z vadamy rozumovoho rozvytku [Psychological and pedagogical bases of correctional orientation of labor training of students with intellectual disabilities]. Monohrafiia. K.: Ped. dumka, 288 s. [in Ukrainian].
6. Chebotarova, O. V. (2017). Realizatsiia pedahohichnoi tekhnolohii trudovoho navchannia shkoliariv iz porushenniamy oporno-rukhoveroho aparatu ta intelektu [Implementation of pedagogical technology of labor training of schoolchildren with musculoskeletal disorders and intelligence]. issue IX. tom 2. Kamianets-Podilskyi: PP Medobory 2006. pp. 145–149 [in Ukrainian].
7. Chebotarova, O.V. (2017). Suchasni pidkhody do trudovoho navchannia uchniv z porushenniamy oporno-rukhoveroho aparatu ta intelektu [Modern approaches to labor training of students with musculoskeletal disorders and intelligence]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. 4 (84). pp. 56–64 [in Ukrainian].